

Maria Muntañola i Inglada (1923-2011)

Xavier Llimona

A través d'una carta del seu fill Alexander, de la qual aprofitem les valuoses dades biogràfiques que ens ofereix, ens ha arribat la notícia de la mort de la micòloga Maria Muntañola i Inglada, als 87 anys, a Belgrad, el passat 7 de gener de 2011.

Havia nascut a Barcelona, concretament a Gràcia, el 26 d'agost de 1923, en una distingida família d'industrials de la fusta. Filla de Francesc Muntañola i de Montserrat Inglada. Va cursar a Barcelona els seus estudis de Primària i part dels de Secundària.

Degut a les condicions cada vegada més precàries durant la Guerra Civil, la seva família es traslladà a Buenos Aires, Argentina, amb els seus cinc fills menors d'edat, on Maria Muntañola acabà els seus estudis de Secundària. En 1945 es graduà a la Facultad de Agronomía y Ciencias Veterinarias de la Universidad de Buenos Aires, amb la qualificació de millor estudiant de la promoció, i obtingué el títol d'enginyer agrònom. Ja en la seva etapa d'estudiant, la trobem atreta pel món vegetal. Aquest amor per les plantes la portaria a la docència universitària i a la recerca en el camp de la Micologia.

Més tard, la trobem professant fitopatologia al Instituto Universitario Miguel Lillo, de la Universidad Nacional de Tucumán, on treballava el seu marit, el prestigiós entomòleg i fitopatòleg Francesc d'Assís Monrós (Barcelona, 1922-Tucumán 1958), deixeble de Francesc Español. En aquest centre, Maria Muntañola s'especialitza en l'estudi dels fongs causants de malalties a les plantes conreades i en els que destrueixen els aliments. Amb aquest objectiu, recorre Argentina, i visita diversos centres del Brasil, de Bolívia, de l'Equador, de Panamà, de Cuba i dels Estats Units.

Després de d'un cert nombre d'estades de formació a diverses universitats dels Estats Units, fa estudis a París (1956, 1958), al Muséum d'Histoire Naturelle, a l'Institut de Pathologie Végétale, i al Centre National de Recherches Scientifiques de Versailles, amb beques del Govern de França. A París coneix l'enginyer serbi que havia d'esdevenir el seu segon marit, i que la faria decidir més tard a centrar la seva activitat a Iugoslàvia. L'any 1960 passà definitivament a Europa, on defensà la seva tesi doctoral, a la Sorbona, dirigida pel reputat fitopatòleg Georges Viennot-Bourgin.

A la dècada dels anys 60, arriba a Belgrad, una terra eslava de la qual no coneixia ni l'idioma ni els costums. Com a bona catalana, respectuosa amb la terra d'acollida i amb la seva cultura, aprèn aviat el serbocroat i s'insereix en el tipus de vida d'aquest nou ambient, en una comunitat en la qual acabaria gaudint d'un alt prestigi i consideració. És a partir de 1960 que va signar els seus treballs amb el nom de casada, M. Muntañola-Cvetkoviæ. Tot i això, es va sentir catalana fins al final dels seus dies, i va mantenir el passaport espanyol.

El seu treball li va obrir les portes per entrar com a professor de Fitopatologia a la Universitat de Belgrad, i de Micologia, a la Universitat de Novi Sad (1985-1988) i, des de 1989, com a

professora titular, de nou a la Universitat de Belgrad, fins a la seva jubilació, en 1996. Que nosaltres sapiguem, és l'única micòloga que hagi ostentat el títol de professor de Micologia (a Espanya, tots els micòlegs acadèmics som professors de botànica, de microbiologia, de fitopatologia o de dermatologia). El 1987, publica a Belgrad *Opsta mikologija*, un llibre de text de micologia general molt usat pels estudiants, al seu país d'adopció. Una versió, resumida i molt il·lustrada d'aquesta obra, titulada *Guía dels fongs microscòpics*, ha aparegut a casa nostra, en català i en castellà (Muntañola-Cvetkoviæ 1997, 1998).

Els seus treballs han estat publicats en revistes prestigioses, entre les quals, Lilloa, Canadian Journal of Botany, Cryptogamie-Mycologie, Nova Hedwigia, Cryptogamic Botany, Mycologia, Mycotaxon, Journal of Phytopathology, Phytopatology i Fungal Diversity, i fou l'única catalana mencionada en un dels textos de referència en micologia, el popular tractat d'Alexopoulos.

Les borses i invitacions obtingudes l'han portat a fer estades d'estudi o de docència arreu del món. No podem detallar aquí els seus periples, però inclouen Itàlia, el Regne Unit, Holanda, i fins una estada com a professor visitant a la Universitat de Bagdad (1983).

Com a investigadora, en el seu país d'adopció, fou molt de temps consellera científica de l'Institut d'Investigacions Biològiques, Facultat de Biologia, Universitat de Belgrad, on formà un equip de recerca molt actiu en estudis de micromicets, especialment, aplicats a la fitopatologia. Quan la varem conèixer, vers 1987, dirigia projectes de recerca subvencionats pel US-Yugoslav Fund for Scientific and Technological Cooperation. Aquests lligams internacionals, exponent d'un nivell científic homologable amb el d'altres països europeus, quan estaven produint un flux regular de treballs de fitopatologia i de taxonomia i comportament dels fongs anamòrfics, van ser interromputs, en el finançament i en les possibilitats físiques de realització, per les guerres que sacsejaren l'antiga Iugoslàvia. La doctora Muntañola patí dolorosament aquesta interrupció, que irrompia en el millor moment científic del seu equip.

En la recent IV Conferència Internacional de Micologia, Micotoxicologia i Micosis (Novi Sad, Sèrbia, 18-20 d'Abril de 2011), i amb la direcció de la catedràtica Dra. J. Vukojeviæ, deixeble seva, es va presentar una síntesi de la vida i obra de la Dra. Muntañola-Cvetkoviæ en el mencionat Institut d'Investigacions Biològiques de Belgrad.

Ens interessa especialment que, des de 1987, s'anà posant en contacte amb el nostre grup de treball, aprofitant les seves estades estivals a la casa familiar de Gràcia. A partir de 1994, un cop iniciat el projecte «Biodiversitat dels fongs de Catalunya» (IEC), el ràpid augment de les nostres recol·leccions de fongs anamòrfics (deuteromicets), un camp en què ella era molt experta, féu molt aconsellable integrar-la a la feina d'identificació de l'abundant material que trobàvem esporulat a la natura (habitualment, els deuteromicets s'identifiquen en cultius purs, quan formen espores al laboratori). Un espai suficient de treball, sòbriament equipat, alguns ajuts econòmics (de l'Institut d'Estudis Catalans i de la Generalitat), i la col·laboració d'Antoni Gómez-Bolea, Pilar Hoyo, Dolores Sierra i Enric Gràcia, entre altres, feren possible que les seves estades a la Universitat de Barcelona, intensificades a causa de la situació crítica als Balcans, fructifiquessin en un flux d'una vintena de treballs (entre 1993 i 2002), que aportaven molta informació i iconografia d'un gran interès i novetat, sobre els nostres fongs anamòrfics espontanis i llur ecologia. En més d'una ocasió, aquests treballs incloïen la descripció d'espècies inèdites, algunes de les quals tan freqüents com *Penicillium aureocephalum*, i diverses espècies noves del gènere *Periconia*, que Muntañola-Cvetkoviæ deixà parcialment monografiat, el curiós paràsit del líquen *Diploschistes*, batejat com *Arborillus limonae*, etc. Aquestes novetats venien a afegir-se a d'altres que havia descrit anteriorment, com *Aspergillus aureolatus*, *A. protuberus*, *Cercospora bougainvillea*, *Diaporthe (Phomopsis) helianthi*, *Embellisia didymospora*, i el gènere *Phaeoramularia*. Li devem també un estudi detallat del gran nombre de fongs que viuen sobre el boix, a Catalunya. Un aspecte menys conegut de la seva activitat és l'estudi de les poblacions fúngiques de la mar Adriàtica, sovint en col·laboració amb B. Ristanoviæ. També feu aportacions a l'estudi de les micotoxines. En el camp

de la fitopatologia, els seus treballs més recents (1980-2000) i de més difusió, foren els consagrats a la malaltia dels gira-sols produïda per *Phomopsis helianthi*.

La doctora Muntañola-Cvetkoviæ treballava amb intensitat i passió, però també amb un gran rigor a l'hora d'observar, avaluar i dibuixar i fotografiar caràcters microscòpics, i també, i especialment, a l'hora de contrastar la bibliografia, no solament la moderna, sinó també l'antiga. Els seus materials i preparacions es conserven a l'herbari BCN (CeDocBiv).

Sempre tingué una gran predilecció per l'ensenyament, en el qual adoptava un to de fascinació vers els secrets micològics que explicava, sempre de manera estimulante per l'alumne. Va dictar a Barcelona diverses conferències, i fou assídua professora dels Cursos de Formació Permanent (Col·legi O. de Doctors i Llicenciats) on, en 18 cursos (entre 1987 i 1998), difongué l'interès per l'estudi experimental dels fongs microscòpics d'importància en fitopatologia i en degradació d'aliments i materials i tractà de diversos temes naturalístics i de fotografia, sempre amb l'objectiu de fer més atractiva la docència. Algun cop, va substituir el que això signa, en el lloc de professor, a les lliçons de Micologia consagrades als Fongs anamòrfics. Col·laborà també al volum 5, de Fongs i líquens, de la Història Natural dels PPCC (1991).

Amb la millora de les condicions polítiques, es retirà al seu país d'adopció. Conserva un bon record del seu país d'origen que, amb la nostra intermediació, no l'abandonà ni quan la guerra la deixà uns anys sense cap recurs econòmic, però es mantingué sempre plenament compromesa amb el seu país d'adopció, Sèrbia, on té els fills, Sílvia Monrós, filòloga, escriptora i traductora, i Alexàndar, pneumòleg pediàtric, que actualment treballa a Barcelona (INC Research). La seva aventura vital ens recorda la de Joan Ignasi Puiggarí (Barcelona? 1823-Sao Paulo 1901), que restà per sempre lligat al Brasil.

Els seus fills la recorden com una persona d'ànima noble, laboriosa, aplicada, perseverant, bona mare i esposa, afectuosa però severa i exigent. Nosaltres hi afegiríem la seva extraordinària valentia i fortalesa de caràcter, que li permeté arribar a un nivell acadèmic i de recerca rarament assolit per les dones de la seva generació, i el seu caràcter apassionat, que la feia passar sovint de l'entusiasme a sentir-se ferida per coses de detall. Quan la coneguérem, malgrat un cert aspecte extern *old-fashioned* o excèntric, ningú de nosaltres es va poder imaginar que ja tenia 64 anys, un detall que va aconseguir que ningú de nosaltres conegués. La seva forta personalitat, la informació molt actualitzada de què disposava, i la seva capacitat de treball i voluntat pertinença eren pròpies d'una persona més jove. Fou aviat reconeguda pels micòlegs catalans. Visità diverses vegades el Laboratori de Micologia de la Universitat Rovira i Virgili, i l'any 1988, la Asociación Española de Micología va reconèixer la seva vàlua, nomenant-la Sòcia d'Honor.

Va superar amb estoïcisme i privacions de tota mena el període de les guerres balcàniques, en què el seu sou, i després pensió (es va jubilar a Sèrbia, en 1996), li venien en forma de xecs, el pagament dels quals els bancs diferien indefinidament, a causa de la guerra. El departament de Biologia Vegetal (Botànica) feu els possibles per assuaujar una mica la seva situació material, que arribà a ésser difícil. Fou una època molt dura per una persona prestigiosa i d'edat avançada, que hauria merescut una vellesa més tranquil·la, quan encara no l'afectaven les limitacions físiques que, vers el final de la seva vida, li anaren reduint progressivament la mobilitat.

Sortosament, després de la guerra recuperà, a Belgrad, una situació més acomodada, ben acompanyada pel seu marit Slobodan Cvetkoviæ, que l'ha sobreviscut. La seva comprensió i col·laboració en la vida quotidiana feu sens dubte més viable la dedicació de la seva dona a la ciència durant l'etapa europea de la seva vida.

Descansi en pau la serbo-catalana universal, que exercí la micologia per tot el món, acabant a Belgrad, però havent dedicat bona part dels seus darrers esforços científics a la micologia catalana.

APORTACIONS DE MARIA MUNTAÑOLA-CVETKOVIÆ A LA MICOLOGIA CATALANA

- 1993 MUNTAÑOLA-CVETKOVIÆ, M.; GÓMEZ-BOLEA, A. *Chaetospermum chaetosporum* (Coelomycetes). First record from the Iberian Peninsula. *Mycotaxon* 47: 59-65.
- 1995 MUNTAÑOLA-CVETKOVIÆ, M.; GÓMEZ-BOLEA, A. *Pseudostibella euphorbiae*, a new sporodochial hyphomycete isolated from *Euphorbia resinifera*. *Canadian Journal of Botany-Revue Canadienne de Botanique*, 73: 590-597.
- 1996 MUNTAÑOLA-CVETKOVIĆ, M.; LLIMONA, X.; HOYO, P. Fongs mitospòrics (Deuteromicets) del SW de Catalunya. *Revista Catalana Micol.*, 19: 109-138. Barcelona.
- 1997 MUNTAÑOLA-CVETKOVIÆ, M.; HOYO, P.; LLIMONA, X. Nou espècies de *Periconia* (Fongs mitospòrics) de Catalunya. *Revista Catalana Micol.* 20: 233-244.
- 1997 MUNTAÑOLA-CVETKOVIĆ, M.; HOYO, P.; LLIMONA, X. Fongs mitospòrics dels estatges montà, subalpí i alpí de Catalunya. *Revista Catalana Micol.* 20: 199-212.
- 1997 MUNTAÑOLA-CVETKOVIĆ, M. *Guía dels fongs microscòpics*. Ed. Pòrtic, 158 pp.
- 1997 MUNTAÑOLA-CVETKOVIĆ, M.; HOYO, P.; LLIMONA, X. Més fongs mitospòrics de les terres baixes del Sur i de l'Oest de Catalunya (Espanya). *Revista Catalana Micol.* 20: 63-84.
- 1997 MUNTAÑOLA-CVETKOVIÆ, M. *Guía dels fongs microscòpics*. Ed. Pòrtic, 158 pp.
- 1998 LLIMONA, X.; BLANCO, M.N.; DUEÑAS, M.; GORRIS, M.; GRÀCIA, E.; HOYO, P.; LLISTOSELLA, J.; MARTÍ, J.; MARTÍN, M.P.; MUNTAÑOLA-CVETKOVIÆ, M.; QUADRADA, R.; ROCABRUNA, A.; SALCEDO, I.; SIERRA, D.; TABARÉS, M.; VILA, J. Els fongs de Catalunya occidental segons les prospeccions recents. I. *Acta Bot. Barc.* 45: 57-89.
- 1998 MUNTAÑOLA-CVETKOVIÆ, M.; HOYO, P.; GÓMEZ-BOLEA, A. *Periconia fusiformis* anam. sp. nov. *Mycotaxon* 68: 131-136. Ithaca.
- 1998 MUNTAÑOLA-CVETKOVIÆ, M. *Guía de los hongos microscópicos*. Ed. Omega. Barcelona, 167 pp.
- 1998 MUNTAÑOLA-CVETKOVIĆ, M.; GÓMEZ-BOLEA, A. *Arborillus llimonae* nov. gen. et sp., a synnematos lichenicolous hyphomycete. *Mycotaxon* 68: 145-155. Ithaca.
- 1999 MUNTAÑOLA-CVETKOVIÆ, M.; GÓMEZ-BOLEA, A. Three *Haplotrichum* species recently found in Catalonia. *Revista Catalana Micol.*, 22: 15-22.
- 1999 MUNTAÑOLA-CVETKOVIÆ, M.; GÓMEZ-BOLEA, A. First record of *Riessia semiophora* Fresen., from Spain. *Revista Catalana de Micologia* 22: 155-157.
- 1999 MUNTAÑOLA-CVETKOVIÆ, M.; HOYO, P.; GÓMEZ-BOLEA, A. *Periconia flabelliformis* anam. sp. nov. *Mycotaxon*, 70: 259-266.
- 2000 LLIMONA, X.; BLANCO, M.N.; DUEÑAS, M.; GORRIS, M.; GRÀCIA, E.; HOYO, P.; LLISTOSELLA, J.; MARTÍN, M.P.; MUNTAÑOLA-CVETKOVIÆ, M.; QUADRADA, R.; ROCABRUNA, A.; SALCEDO, I.; SIERRA, D.; TABARÉS, M.; VILA, J. Els fongs de Catalunya Occidental segons les prospeccions recents. II. *Acta Botanica Barcinonensis* 46: 5-29.
- 2001 MUNTAÑOLA-CVETKOVIÆ, M.; HOYO, P.; LLIMONA, X. Lesions i estructures fúngiques en arbustos espontanis de Catalunya. I. Sobre fulles i branquillons d'*Arbutus unedo*. *Revista Catalana Micol.*, vol. 23: 37-45.
- 2001 MUNTAÑOLA-CVETKOVIÆ, M.; HOYO, P.; SIERRA, D.; LLIMONA, X. Lesions i estructures fúngiques en arbustos espontanis de Catalunya. II. Sobre fulles i branquillons de *Buxus sempervirens*. *Revista Catalana Micol.*, 23: 127-143.
- 2001 MUNTAÑOLA-CVETKOVIÆ, M.; HOYO, P.; GÓMEZ-BOLEA, A. *Penicillium aureocephalum* anam. sp. nov. *Fungal Diversity*, 7: 71-79.
- 2002 MUNTAÑOLA-CVETKOVIÆ, M.; HOYO, P.; SIERRA, D.; LLIMONA, X. Lesions i estructures fúngiques en arbustos espontanis de Catalunya. III. Branques i troncs de *Buxus sempervirens*. *Revista Catalana Micol.*, 24: 17-41.